

DULKADİR BEYLİĞİ COĞRAFYASINDA BEKTAŞİLİK VE ALEVİLİK THE BEKTASHI AND SHIISM IN THE GEOGRAPHY OF DULKADİR EMIRATE

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
igokhan@ohu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-5576-8071

ÖZET

Bu makalede Dulkadir Beyliği coğrafyasında Bektâşilik ve Alevilik üzerinde durulacaktır. Dulkadir Beyliği idarecilerinin ve halkının bu kavramlara bakışı değerlendirilecektir. Dulkadir Beyliği 1337 yılında Elbistan ve Maraş'ta kurulmuş, 1515 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanmış ve 1522 yılında tamamen yıkılmıştır. Beyliğin kurulduğu coğrafya Türklerin Anadolu'ya giriş güzergâhında olup zamanla sınırları doğuda Diyarbakır'dan batıda Kırşehir, kuzeyde Sivas ve Bozok'tan güneyde Antakya'ya kadar genişlemiştir. 15. yüzyıldan itibaren Dulkadir Beyliği sınırları Kayseri, Bozok ve Kırşehir'e ulaşmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin türbesinin bulunduğu Sulucakarahöyük (Hacıbektaş) Kırşehir'e bağlıdır. Kırşehir'i yöneten Dulkadir beyleri Hacıbektaş'ta imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu beylerden biri olan Şehsuvaroğlu Ali Bey (1515-1522) Hacı Bektaş Veli türbesinde onarımlar yaptırmıştır ve Balım Sultan türbesini ve Cuma camisini inşa ettirmiştir. Dulkadir Beyliği'nden önce Maraş ve Elbistan yöresinde 1240'ta çıkan Babaî isyanının etkileri görülmüştür. Bunun ardından 1253'te Elbistan bölgesinde yaşayan ve Alevi inancında olan Ağaçeri Türkmenlerinin ayaklanması çıkmıştır. Bu süreçte Hacı Bektaş Veli'nin Babailer arasında bölgede bulunduğu bilinmektedir. O, Dulkadir Beyliğine bağlı Bektaş-Bektaşlu oymağına mensup bir aşiret reisi ve dinî önderdi. Göksun'un Kanlıkavak köyünde zaviyesi bulunan Dede Garkın'ın müridi olan Hacı Bektaş Veli bir süre de Afşin'deki Ashabü'l-Kehf'te bulunmuştur. Safevi hükümdarı Şah İsmail'in Anadolu'da Şii propagandası yaptığı yerlerden biri de Dulkadir Beyliği toprakları olmuştur. Dulkadir beyleri Bektaşiliğe ve Aleviliğe sempati ile bakmalarına rağmen Şah İsmail ve taraftarları ile iyi geçinememişlerdir.

ABSTRACT

In this paper, it will be examined the Bektashi and Shiism in Dulkadir Emirate's geography. The view of the rulers and people of the Dulkadir Emirate on these terms will be interpreted. The Dulkadir Emirate was founded in Elbistan and Germenteia (Marash) in 1337, connected to Ottoman Empire and destroyed in 1522. The geography where it was founded is on the entry route of the Turks to Asia Minor and its borders stretched from Diyarbakır in the east to Kırşehir in the west, Sebasteia (Sivas) and Bozok in the north, and Antiocheia in the south. The Dulkadir Emirate's borders reached Caesarea (Kayseri), Bozok and Kırşehir since 15th century. Sulucakarahöyük (Hacıbektaş), where Hacı Bektash Veli's tomb is located, was connected to Kırşehir. The Dulkadir emirs, who ruled Kırşehir, made reconstructions in Hacıbektaş. One of the emirs Sehsuvaroğlu Ali Bey (1515-1522) reconstructed to Hacı Bektash Veli's tomb and built to Balım Sultan tomb and the mosque Cuma. In 1240 the revolt of Babaî had effected to Elbistan and Marash before the Dulkadir Emirate. The Ağaçeri Turkmens, who lived in Elbistan and had the Shii faith, rose up in 1253. It is known that Hacı Bektash Veli was in the region among the Babaî in this period. Hacı Bektash Veli was a religious leader and tribal chief who belonged to Bektash-Bektashlu tribe of the Dulkadir Emirate. Hacı Bektash Veli, who follower to Dede Garkın who had a zawiya in Kanlıkavak village, was also in Ashabu'l Kehf. The Safevi ruler Shah Ismail made Shiite propoganda in the Dulkadir's geography, as well. Although the Dulkadir emirs sympathized to Bektashi and Shiite, they failed to agree Shah Ismail and followers.

Geliş Tarihi:

02.11.2021

Kabul Tarihi:

08.11.2021

Yayın Tarihi:

22.12.2021

Anahtar Kelimeler

Hacı Bektaş Veli
Alevilik, Bektaşilik
Dulkadir Beyliği
Maraş
Elbistan

Keywords

Hacı Bektash Veli
Shiism
Bektashi
The Dulkadir Emirate
Marash
Elbistan

<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1017910>

Gökhan, İ. (2021). Dulkadir Beyliği Coğrafyasında Bektaşilik ve Alevilik. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:11 Hacı Bektaş Veli Özel Sayısı, 37-48.

1. Dulkadirîliler Devrine Kadar Maraş ve Elbistan'ın Siyasi ve Sosyal Durumu

Maraş ve Elbistan bölgesi 1085-86 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah'ın komutanlarından Emir Buldacı tarafından Bizans'ın eski valisi Ermeni Phileretos'un elinden alınmıştır. Bu bölgede yeni yerleşmiş olan Türkmenlerin yanında Ermeniler, Rumlar ve Süryaniler yaşamaktaydı. 1097'de Maraş ve Elbistan Haçlıların istilasına uğramıştır. Bundan sonraki süreçte Selçuklu-Dânişmendli ittifakı bu bölgede Haçlılarla mücadele etmiştir. Haçlıların etkisi kırılrsa da bu defa Selçuklu ve Dânişmendli çekişmesi başlamış ve Sultan I. Mesut bölgeyi fethederek oğlu Kılıç Arslan'ı melik olarak atamıştır. II. Kılıç Arslan tahta çıktıktan sonra Maraş ve Elbistan bölgesine önem vermiş ve bölgenin Türkleşmesini ve İslamlaşmasını gerçekleştirmiştir (Yinanç, 1340).

Selçuklulardan önce Anadolu'ya geldiği kabul edilen Ağaçeri Türkmenleri Maraş, Malatya ve Sivas arasında bulunan Elbistan bölgesindeki dağlık alanı yurt tutmuşlardı. Selçuklu tebaası olan bu topluluk Şii mezhebine mensup ağaç işleri ve hayvancılıkla uğraşmaktaydılar. Moğolların Türkistan, Horasan ve İran'ı istilaları ile bu bölgelerden pek çok Türk Anadolu'ya göç etmişlerdi. Bunlar Samsat, Kefersud¹, Ayıntap, Malatya, Maraş, Elbistan, Sivas ve Amasya'ya kadar olan bölgelere yerleşmişlerdi. Bunların arasında birçok âlim ve dinî önder de bulunmaktaydı. Ancak bu kitleler Selçuklu idarecilerinin kendileri ile ilgilenmediklerini bahane ederek isyan etmişlerdi. Bu Türkmenlerin dinî lideri olan Baba İlyas-ı Horasanî, Selçuklu kenti Amasya'da bir zaviye kurmuştu (Ocak, 1991: 368). Onun müridi olan Baba İshak ise Kefersud'da bulunuyordu. Baba İlyas ve Baba İshak'a bağlı olan Türkmenlere Babaî, onların çıkardıkları ayaklanmaya da Babaî İsyanı adı verilir. Babaî İsyanının birinci evresi Amasya'da Baba İlyas tarafından 1239-1240 yılında başlatılmıştı. İkinci evresini ise onun halifesi Baba İshak Kefersud, Gerger, Samsat ve Hısn-ı Mansur (Adıyaman) etrafında başlatarak Malatya, Maraş ve Elbistan havalisine yaymıştı. Bu bölgede toplanan isyancılar önlerine çıkan Malatya Valisi Muzafferüddin Ali Şîr'i mağlup ederek Sivas üzerinden Amasya'ya ulaşmışlardı (Ocak, 1996: 116; Ocak, 1991: 368). Baba İshak Amasya'da şeyhine ulaşmadan önce Selçuklu kuvvetleri Baba İlyas'ı ele geçirerek öldürmüşlerdi. Şeyhinin intikamını alma düşüncesiyle Selçuklu kuvvetlerine saldıran Baba İshak onları mağlup ederek başkent Konya'ya yürümüş ancak Kırşehir'de Malya Ovası'nda Selçuklu ordusu tarafından karşılanıp mağlup edilmişti. Burada Baba İshak'la birlikte 4000 Babaî Türkmen'i öldürülmüştü (Ocak, 1991a: 369).

Hacı Bektaş Velî ve kardeşi Mentеш'in Babaî Türkmenleri arasında bulunduğu bilinmektedir. Onlar bu sırada Elbistan bölgesinde bulunmaktaydılar. Kardeşi Babaî İsyanına katılmış ve öldürülmüştü. Hacı Bektaş Velî'nin bu isyana katılıp katılmadığı ise bilinmemektedir. Onun Afşin'deki Ashabü'l-Kehf'de 40 gün kalarak erbain çıkardığı (çile çekmek) rivayet olunmaktadır (Aksüt, 2017: 278). Hacı Bektaş Velî Elbistan'da bulunduğu sırada kendisine taç ve geyik derisi bir serpuş verdiği İbrahim adlı bir müridi vardı. Bu taç yüzünden bölgede bulunan Dede Garkın müritleri ile aralarında anlaşmazlık çıkmıştı. Dede Garkın müritleri geyik derisi serpuşu giyme hakkını elde ederken Hacı Bektaş Velî müritleri ise elifî ve Hüseyinî tacı giymişti. O, müridi İbrahim'e Dulkadir ilinden Bozok ve Üçok'u bağışladı. Hacı Bektaş Velî ve Baba İlyas köken olarak Horasanlı olup Ebü'l-Vefa tarafından kurulan Vefâiyye tarikatına bağlıydılar (Mélîkoff, 2009: 73,119). Her ikisinin de Anadolu'ya birlikte geldikleri kişi bir Vefâiyye şeyhi Dede Garkın'dı (Mélîkoff, 2009: 72).

¹ **Kefersud:** Keferdiz, Keferdik gibi isimlerle anılan Osmanlı Dönemi'nde Kahta'ya bağlı bir köy olan bu yerleşim merkezi Gerger'in kuzeyinde olup Malatya'ya bağlı Doğanıyol kazasıdır.

Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi'ndeki bilgilere göre Türkiye Selçuklu Sultan I. Alaeddin Keykubad zamanında Anadolu'ya gelen Oğuzların Kargın boyuna mensup Dede Garkın, Maraş-Elbistan'a yerleşmişti. Onun meziyetlerini işiten sultan ona 17 köyü vakfetmiştir. Dede Garkın uzun yıllar Elbistan ve çevresinde fikirlerini yaymış ve müritlerini artırmıştır. Elvan Çelebi'nin anlatımına göre Baba İlyas ile Rum'a (Anadolu) gidenler de dâhil olmak üzere onun 400 kadar halifesi vardır. Bu bilgilere açıklık getiren Ahmet Yaşar Ocak, Dede Garkın ve Baba İlyas'ın daha önceden bir arada olduklarını, Anadolu'ya beraber geldiklerini ve aynı tasavvuf çevresine mensup olduklarını belirtir. İlk başlarda Dede Garkın Elbistan'da, Baba İlyas Amasya'da ve Baba İshak ise Kefersud'daydı. Bunların yaşadıkları bölgelerin birbirine yakınlığı sebebiyle zaman zaman bir araya geldikleri bilinmektedir. Muhtemelen Dede Garkın Babaî İsyanı sonrası Güneydoğu Anadolu'ya gitmiştir. 1250'lerde Mardin'de ölen Dede Garkın'ın türbesi orada bulunmaktadır (Şahin, 2012: 601). Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Göksun'a bağlı Kanlıkavak köyünde adına yapılmış bir zaviye bulunmaktadır (Solak, 2015: 331). Muhtemelen bu köyün yakınında Tenri Bayat isminde bir mezrada Dede Garkın oğullarının ziraat ettiğine dair 1563 tarihli Maraş Tahrir defterinde bir kayıt bulunmaktadır (Aksüt, 2017: 277). Ayrıca Türkiye'de Kargın adıyla birçok köy bulunmakta olup bunlardan biri de Hacıbektaş ile Mucur arasındadır. Bu zaviyenin Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında da faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir. Ancak günümüzde bu zaviyeden bir iz kalmamıştır (Ocak, 1996: 99-100). Hem Baba İlyas'ın hem de Hacı Bektaş Velî'nin Elbistan'daki Dede Garkın'ın yanında bulunduğu ileri sürülmektedir. Dede Garkın'ın ilk halifesi Baba İlyas olup onun da halifesi Hacı Bektaş Velî'dir. Dede Garkın ocağı Anadolu Aleviliğinin büyük kollarındandır (Sümer, 2001:499; Ocak, 1996: 100; Şahin, 2012: 60; Sarı, 2018: 368-369). Hacı Bektaş Velî Sulucakahöyük'e geldiğinde onu koruyup gözeten Kadıncık Ana'nın mensup olduğu oymağı Elbistan yöresinde yaşamaktaydı. Fatma Ana ya da Kadıncık Ana olarak geçen Hacı Bektaş Velî'nin hamisi olan bu kadının adı Elbistan'ın Aktıl ve Sultan-Korusu'nda Koçu Baba'nın topluluğu olan Koçu obasıyla birlikte yaşayan Kadıncıklı obasından aldığı ileri sürülmektedir. Kadıncıklı topluluğu o dönem Elbistan'ın Bozdoğan bölgesinde kışlamaktaydı. 1563 Tarihli Maraş Tahrir Defterinde kayıtlı olduğuna göre Kadıncıklı cemaati, Elbistan kazasının Ahsendere Nahiyesi Kadıncık köyü ve Oflaz Mezrasında ziraat etmekteydi (Aksüt, 2017: 278).

Babaî İsyanı ve arkasından 1243'te Köseadağ Savaşı'nda Selçukluların Moğollara yenilmesi nedeniyle Anadolu'da siyasi, sosyal ve iktisadî durum bozulmuştu. Bu sırada bölgede bulunan Ağaçeri Türkmenleri, Faruk Sümer'e göre Babaî İsyanına da katıldıktan sonra Elbistan'ın dağlık ve ormanlık alanlarına sığınmışlardı (Sümer, 1988: 460). Ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Ağaçeriler 1253 yılında vergi vermeyi reddedip eşkıyalık yapmaya ve bölgeden geçen kervanları vurmaya başlamışlardı. İsyancıların Kayseri-Elbistan-Halep ile Sivas-Malatya kervan yollarını kesip tacirleri soymaya başlamaları üzerine Maraş Valisi İmadeddin onlara karşı koyamayınca Konya'da bulunan Sultan II. İzzeddin Keykavus'tan yardım istedi. 1255'te Ağaçerilerin üzerine gönderilen Selçuklu ordusu, Moğol komutanı Baycu Noyan'ın yeniden Anadolu'ya girmesi üzerine geri çağrıldı. Aynı sırada Kilikya Ermenileri de Maraş ve Elbistan yöresine saldırılar düzenlediler. Bir yandan Ağaçeri isyanı diğer yandan da Ermenilerin saldırıları üzerine vali İmadeddin Maraş'ı terk edip Halep tarafına giderek Eyyubîlere sığındı. Ermeniler savunmasız kalan Maraş'ı 1258'de işgal ettiler. Uzun yıllar devam eden Ağaçeri isyanları 1260'ta bölgeye gelen Moğol ordusu tarafından bastırıldı ve onların büyük bir kısmı katledildi. Geri kalan Ağaçeriler Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağıldılar. Günümüzde Ağaçerilerin devamı olarak Tahtacı Türkmenleri kabul edilmektedir. Ağaçerilerin eski yurtlarında yaşayan ve Alevi olan Türkmenler kendilerinin Ağaçeri olduklarını bilmedikleri gibi kendilerini Tahtacı olarak da adlandırmamaktadırlar. Elbistan'ın Nurhak bölgesinde yaşayan Alevi Türkmenleri Ağaçerilerin bakiyeleridir. Yine Maraş'ın Tahtalidedeler köyünde yaşayan Alevi Türkmenleri de Ağaçerilerin torunları olmalıdırlar. Maraş ile Adana arasındaki Anti-Toros dağlarında yaşayan ve hala ağaç işçiliği yapan Sünni Türkmenler de Ağaçerilerin

bakiyeleridir. Adana, Tarsus, Mersin, Antalya gibi kentlerin kırsal kesiminde yaşayan ve orman işçiliği ile uğraşan kendilerine Tahtacı denilen Alevi Türkmenler de Maraş ve Elbistan tarafından dağılan Ağaçeri Türkmenlerinin kalıntılarıdır. Bazı araştırmacılar Tahtacıları Ağaçerilerin devamı olarak kabul etmese de Faruk Sümer ve Ahmet Yaşar Ocak gibi tarihçiler bu görüşü reddederler (Sümer, 1988: 460; Ocak, 1996: 118).

Moğol baskısı sonrası Türkistan ve Horasan'dan Anadolu'ya akan Ahmet Yesevi müritleri, diğer mutasavvıflar ve düşünürler Anadolu Selçuklu ülkesinin muhtelif yerlerine yerleştiler. Bunlar geldikleri yerlerde fikir, kültür ve düşüncelerini yaymaya başladılar. Bunlardan bazılarını söyleyecek olursak Mevlâna ve babası Bahaeddin Veled Konya'ya, Şeyyid Burhaneddin Tirmizî Kayseri'ye, Ahi Evren Kayseri'ye, Dede Garkın Elbistan'a ve onun halifesi Baba İlyas Amasya'ya yine onun halifesi olan Hacı Bektaş Velî ise Elbistan üzerinden Sulucakarahöyük'e intikal etmişlerdir (Mélakoff, 2009: 72). Selçuklu yönetimi Babaî İsyanına bir vesileyle kişinin kendisi, akrabası, şeyhi, halifesi veya müridi dâhil olanları takibe almıştı. Hacı Bektaş Velî isyana katılmasa da kardeşi Mentеш ayaklanmaya dâhil olmuştu ve sonunda öldürülmüştü. Bu yüzden şüpheli bir duruma düşen Hacı Bektaş Velî, Elbistan'dan ayrılıp gözden uzak bir yer olan Kırşehir'e bağlı Sulucakarahöyük'e yerleşmişti. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Maraş ve Elbistan'da Dulkadir Beyliği, Kayseri, Sivas, Amasya ve Kırşehir gibi yerlere hâkim olan Eratnalılar zamanlarında Dede Garkın, Baba İlyas ve Hacı Bektaş Velî şahsiyetlere bağlı olanların faaliyetleri sürmüştür (Şahin, 2012: 601).

1337'de kurulan Dulkadir Beyliği topraklarında Ağaçerilerin bakiyeleri, Babaî İsyanı artıkları, Dede Garkın müritleri ve Hacı Bektaş Velî tarikatına bağlı birçok Türkmen unsuru yaşamaktaydı. Dede Garkın, Kargın boyunun aşiret reisi olmakla birlikte aynı zamanda dinî bir önderdi. Hacı Bektaş Velî de Dulkadirli'lere bağlı Bektaş-Bektaşlı aşiretinin reisi ve dinî bir önderiydi. Hem Kargın boyu hem de Bektaşlı aşireti mensupları Dulkadir Beyliği sınırları içinde yaşamaktaydı (Sarı, 2018: 217-218, 368-369). Hatta Bektaşlılar beylik içinde en etkili oymaklardan biriydi. Onlar Aksaray, Niğde ve Bozok taraflarına yayılmışlardı.

Türkistan ve Horasan'dan Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya gelen bazı şeyh ve düşünürler, Babaî İsyanı sebebiyle Selçuklu yöneticilerinin onlara şüpheli bakması nedeniyle Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecinde beyliklerin yanında yer almışlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol oynayan Şeyh Edebalî de bu düşünürlerdendi. Geyikli Baba, Abdal Musa ve Dede Garkın gibi şahsiyetlerin müritleri de Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda önemli roller üstlenmişlerdir. Bu kişiler Sünni mezhebin dışında Şiiliğe meyilli, Aleviliğe eğilimliydiler. Osmanlı sultan ve yöneticileri de onlara büyük sempati duymuşlardır.

2. Dulkadir Beylerinin Bektaşiler ve Alevilerle İlişkileri

Dulkadir Beyliği'nin hâkim olduğu coğrafyada Sünni Türkmenlerin yanında Bektaşî tarikatı mensupları, Dede Garkın ocağına bağlı olanlar ve diğer Alevi unsurlar birlikte yaşamaktaydılar. Dulkadir yöneticileri Sünni olmakla birlikte bütün tebaalarına eşit davranmaktaydılar. Dulkadir beyleri, beyliğin merkezi Elbistan'da bulunan Hacı Bektaş Velî'nin müridi Himmet Baba (Ümmet Baba) türbesini imar edip yanına bir de mescit, zaviye ve medrese eklemişlerdir. Bu türbenin 13. ve 14.yüzyılda yapıldığı bilinmektedir. Himmet Baba Mescidine Babaîyye Mescidi de denilmesi onun Babaîlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu mescit Alâüddevle Vakfiyesi'nde Babaîyye adıyla geçmektedir (Yinanç, 1986: 486; Özkarcı, 2003: 52-78). Babaîyye Mescidi Anadolu'da bu isimle kaydedilen tek eserdir. Ümmet Baba Zaviyesi ile Osmanlı Dönemine ait H.1173/M.1760 tarihli bir belgeye göre zaviyenin Bektaşî tarikatına bağlı

olduğu Hacı Bektaş Velî evladından Şeyh el-Hac Süleyman Efendi'nin postnişinlik yaptığı belirtilmektedir (Baş, 1996: 94). Yörede bulunan bir diğer önemli şahsiyet de Afşin'de türbesi ve zaviyesi bulunan Dede Baba'dır (Dede Abdal-Deve Baba). Himmet Baba'nın kardeşi olduğu ve onun da Hacı Bektaş Velî'nin müridi olduğu ileri sürülmektedir. Dulkadir beylerinden Alâüddevle 13.yüzyıldan kalan Dede Baba türbesini yeniden yaptırmıştır. Ayrıca onun adına burada bir de zaviye yaptırılmıştır. Osmanlı arşiv kayıtlarındaki belgelerden Dede Baba Zaviyesi Bektaşî tarikatına bağlı olup Hacı Bektaş Velî soyundan gelenler tarafından idare edildiği anlaşılmaktadır (Özkarcı, 2018: 26).

Anadolu'da birçok beylik Osmanlılar tarafından yıkılırken Dulkadir Beyliği 16. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdürmüştü. Beylik toprakları Osmanlı, Memluk ve Safevî gibi güçlü devletlerin arasında kalmıştır. 15.yüzyılın sonlarına kadar Memlûklere tabi olan beylik Şehsuvar Bey zamanında Osmanlılara yönelmiştir. Şehsuvar Bey Memlûklerden yüz çevirip Osmanlılara yönelince bunu hayatıyla ödemiştir. Onun yerini alan kardeşi Alâüddevle Bey (1479-1515) Osmanlıların desteğiyle beyliğin başına geçmesine rağmen daha sonra Memlûklere bağlanmıştır. Memlûkler tarafından öldürülen Şehsuvar'ın oğlu Ali Bey ise Osmanlılara sığınmış ve onların hizmetine girmiştir. Alâüddevle Bey 1500'lerden sonra ortaya çıkan Şah İsmail ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Sünnî-Şiî ayırımı yapmadan kızı Benli Hatun'u Şah İsmail'e nişanlamıştır. Osmanlılar ile Şah İsmail arasındaki mücadelede tarafsız kalmayı düşünse de Osmanlı ordusunun artçı birliklerine saldırarak iase ve mühimmatına el koymuştur. Alâüddevle'nin Şah İsmail ile bir problemi olmasa da Sünnî din adamlarının karışması ile Alevî olduğu gerekçesiyle Şah İsmail'i damat edinmekten vaz geçmesiyle araları açılmıştır. 1507'de Şah İsmail Dulkadir topraklarına ciddi bir saldırı gerçekleştirmiştir. Başta beyliğin merkezi Elbistan olmak üzere birçok kent yağmalanmış, ahalisi katledilmiş ve büyük bir tahribat yapılmıştır. Alâüddevle Safevî saldırısından Elbistan'ın güneyinde bulunan Şar Dağ'ına kaçarak kurtulabilmiştir (Gündüz, 2008:452).

Alâüddevle, Şah İsmail'in Elbistanı tahrip etmesinden sonra beyliğin merkezini Maraş'a taşımıştır. Şah İsmail, Dulkadir topraklarında büyük bir propaganda yaparak birçok kişinin kendisine katılmasını sağlamıştır. Ona katılanlara Kızılbaş denmiştir. Maraş, Elbistan ve Göksun taraflarında yaşayıp zaten Şiîliğe meyilli olan Ağaçeri bakiyeleri, Dede Garkın müritleri ve Bektaşî tarikatı mensupları hepten Şah İsmail'e bağlanmışlardır. Öyle ki Dulkadir ülkesinde *"dügünü olan bir genç gerdeğe girmeden Şah'a"* koşmuştur. Bozok, Maraş ve Elbistan ahalisinden pek çok kişi İran'a doğru göç etmiştir. Dulkadir Beyliğinin Elbistan ve Maraş bölgesinde Sünnî kesim çoğunluğu oluşturmakla birlikte Bozok bölgesinde gerek Bektaşî gerekse Alevî Türkmenler daha fazlaydı. Bundan dolayı da bölgede hem Safevîlere katılım daha fazla olmuştur hem de isyanların çoğu bu yörede çıkmıştır (Sarı, 2019: 88). Ayrıca Dulkadir kökenli olup Kızılbaşlığı kabul eden bazı kişiler Safevî ülkesinde önemli dinî önderler olmuşlardır (Sarı, 2019: 88-91).

Şah İsmail kendisine sığınan Dulkadir aşiretlerinden önemli bir kısmını ordusuna almıştır. Bunlar Osmanlıya karşı da uzun süre savaflara katılmışlardır. Alaüddevle Bey, Çaldıran Savaşı'nda Osmanlı'ya destek vermediği gibi ordunun artçı birliklerini vurması sebebiyle de Yavuz Sultan Selim'in saldırısına uğramıştır. 1515 Turnadağ Savaşı ile Osmanlı ordusu tarafından bozguna uğratılarak kafası kesilip Mısır Memlûklarına gönderilmiştir. Böylece bu beyliğin hâkimiyetine son verilmiştir.

3. Dulkadirliilerin Kırşehir ve Hacibektaş'taki İmar Faaliyetleri

Timur'un Ankara Savaşı sonrası Bozok bölgesinde yaşayan Moğol bakiyesi Kara Tatarları Türkistan'a götürmesi üzerine burada oluşan boşluğu Oğuzların Bozok koluna mensup Dulkadir Türkmenleri doldürmüştür. Bölgenin ismi de bundan dolayı Bozok (Yozgat) adını almıştır. 15. yüzyılın başlarından itibaren Bozok ve Kırşehir Dulkadir beyleri tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Fatih Sultan Mehmed zamanında Alâüddevle Bey'in idaresinde olan Kırşehir, Osmanlılar tarafından fethedilse de Dulkadir haslarına dokunulmamıştır (Şahin, 2002: 481-482). Alâüddevle Bey oğlu Şahruh'u Kırşehir'e göndermişti. Alâüddevle, Kırşehir'de Ahi Evren türbesi ve zaviyesini 1481'de tamir ettirip genişletmiştir (Önge, 1988: 530). Bu sırada Kırşehir'e bağlı olan Hacı Bektaş Velî'nin türbesinin bulunduğu Sulucakarahöyük'te de Dulkadirliiler imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

3.1. Balım Sultan Türbesi

Dulkadirliiler bir beyliğin ötesinde Diyarbakır'dan Bozok ve Kırşehir'e kadar uzanan sahada yaşayan büyük bir ulustular. Hemen hemen her Oğuz boyunun mensubu Dulkadirliiler içinde yaşamaktaydılar. Beyliğin son zamanlarında Alâüddevle'nin oğlu Şahruh Bey Kırşehir'de idareci olarak bulunmuştu.

II. Bayezid Kırşehir'e bağlı Sulucakarahöyük'te bulunan Hacı Bektaş Velî tekkesine büyük önem verip buraya kadar gelerek ziyarete bulundu. II. Bayezid'in Karaman valisi olan oğlu Şahinşah 1488'de tekkenin post-nişini Şeyh Hayreddin'e, Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın Avanos'ta bulunan Han-ı Şarapsalar vakfının idaresinin yanı sıra köyün malikâne ve divanî vergilerini toplama yetkisi verdi. II. Bayezid de bunları tasdik etti (Steinherr, 2011: 17). II. Bayezid, Rumeli'de bulunduğu sırada Dimetoka'da tanıştığı Balım Sultanı, Anadolu'da Safevî propagandasına başladığı 1501 yılında Hacı Bektaş Velî tekkesi post-nişine atamıştı. Bu atamayla II. Bayezid, Bektaşileri ve Kızılbaşları (Alevileri) Şah İsmail propagandasından korumayı hedeflemiştir (Ocak, 1992: 18). Bektaşî tarikatını düzene sokup kurumlaştıran Balım Sultan'dı. 1516'da ölen Balım Sultan'ın türbesini Şehsuvaroğlu Ali Bey 1519'da yaptırmıştır (Mélikoff, 2009: 221; Yinanç, 1994: 556). Türbenin Arapça olan kitabesini Bedri Noyan okumuştur.² (Noyan, 1965: 52) Kitabede Hızır Balı b. Resul Balı olarak geçen Balım Sultan, Hacı Bektaş Velî'nin oğlu olarak gösterilir. Türbeyi yaptıran Ali Bey'in tabii olduğu Yavuz Sultan Selim'in adını yazdırmaması dikkat çekicidir. O, ortadan kaldırdığı Dulkadir Beyliği topraklarını Şehsuvaroğlu Ali Bey'e vererek Maraş ve Elbistan valiliğine atanmıştı. İrene Mélikoff, Yavuz Sultan Selim'in Şiilere kızgın olmasına rağmen Bektaşî tekkesine bol ihsanlarda bulunduğunu belirtmektedir (Mélikoff, 2009: 221).

3.2. Hacibektaş Cuma Camii

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Hacibektaş'taki inşa ettirdiği ikinci eser Cuma Camiidir. Hacı Bektaş Velî türbesinin kuzey batı tarafına düşen Savat sokağında bulunan Cuma Camii dergâha bağlıdır. 1520 tarihli kitabesinden Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.³

²Arapça kitabe: *Binâ-i Hâza el-Kubbe-tüş-şerife el-emîr Ali Bey bin Şehsüvâr bey li-kutb-ül-evliyâ ve hülâsat-ül-büdelâ Hızır Bali bin Resul Bali bin Hacı Bektâş velî-yyül-Horasânî nevverallâhü merkadihî fi sene Hamse ve işrîyn ve tis'emie,* (Türkçesi: *Veli'ler kutb'u, Abdâller hülâsa'sı Horasan'lı Hacı Bektâş velî'nin oğlu Resul Bali'nin oğlu Hızır Bali'nin şerefli kubbesini büyük kumandan Şehsüvâr bey oğlu Ali bey 925 yılında yaptırdı. Bkzn: Bedri Noyan, Hacı Bektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri, İzmir 1965, s.52*

³Kitabe: "Benâ hâze'l-mescid fi eyyâmî sultânî'l-a'zam Selim Şâh bin Bâyezid Hân Ali bin Şehsüvâr Bek fi sene 926" (Türkçesi: *Bu mescid Bâyezid Han oğlu Büyük Sultan Selim Şâh zamanında Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından yaptırılmıştır. Bkz: Bayrakal, Sedat, Nevşehir'in Hacı Bektaş İlçesindeki Bektaşî Kültürüyle İlişkili*

(Bayrakal, 2010: 305-306; Budak, 2016: 68) Bunun yanında Hacı Bektaş Velî dergâhında bulunan Tekke Camii'nde de Dulkadir mimarisi izlerine rastlandığı ileri sürülmektedir. Birçok tamirattan geçen ve 19. yüzyılda yenilendiği bilinen Tekke Camii'nin Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir (Budak, 2016: 73). Ancak Dulkadir Beyliği zamanında Hacı Bektaş Türbesi kompleksinde bulunan eserlerde tamiratlar yapılması kuvvetle muhtemeldir.

Dulkadir beyleri Hacı Bektaş Velî'ye hürmeten türbesinin bulunduğu Sulucakarahöyük'te önemli imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya gelişinde bir müddet yaşadığı Elbistan ve Maraş'ta ona büyük bir saygı ve sevgide bulunulmuştur. Bu sempatinin hâlâ devam ettiği görülmektedir. 19. yüzyılda Maraş'ta yaşayan önemli bir Bektaşî babası olan Nadir Baba'nın bir mevlidi bulunmaktadır.

Şehsuvaroğlu Ali Bey, Yavuz Sultan Selim tarafından amcası Alâüddevlî'ye karşı Kayseri sancak beyliğine atanmıştı. 1515'te Dulkadir Beyliği Osmanlılara tabi olmak şartıyla ona verilmişti. O, Çaldıran Savaşı'na katıldığı gibi 1516 Mercidâbık ve 1517'de Ridaniye savaşlarında Osmanlı ordusuna kılavuzluk yapıp Mısır'ın fethinde önemli rol oynamıştır. Son Memluk Sultanı Tomanbay yakalandığında, Şehsuvaroğlu Ali Bey'e teslim edilmişti. O da onu Bab-ı Züveyle'de idam ederek aynı kapıda Memlûkler tarafından asılan babası Şehsuvar'ın intikamını almış oldu. Dulkadir Türkmenlerinden olup Şah İsmail yanlısı Bozoklu Celal (Şah Velî) 1519'da Osmanlılara karşı büyük bir isyan başlatmıştı. Bu isyanı bastırma görevi Rumeli beylerbeyi Ferhat Paşa'ya verilmişti ve aynı zamanda Ferhat Paşa Şehsuvaroğlu Ali Bey'e de yardım edecekti. Bozoklu Celal'in ayaklanması Kayseri- Sivas arasında Sızır ile Karaözü⁴ köyleri arasında Akşar ovasında bastırıldı. Ali Bey, kaçan Celal'i yakalayıp hemen öldürdü. Irène Mélikoff, Hacı Bektaş tekkesine bağlı olduğunu iddia ettiği Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Celal'i katletme işini çok aceleye getirdiğini ve bu yüzden kendisinin de öldürüldüğünü belirtmektedir. Onun, Balım Sultan türbesini inşa ettirmesi ve burada bol ihsanlarda bulunmasını Bektaşî tarikatı ile sıkı ilişkisine bağlar. (Mélikoff, 2009: 239) Acaba Şehsuvaroğlu Ali Bey bir şeyleri mi gizlemek istiyordu? Bozoklu Celal yakalandığında Ali Paşa ile ilgili bazı sırlarını ifşa mı edecekti? Ali Bey ile Bektaşîler arasında sıkı ilişkiler vardı. Şehsuvaroğlu Ali Bey yakaladığı Celal'i susturmaya yol açan sebepler nelerdi? Mélikoff, onun Bektaşî tekkesine duygusal bağlılığı olduğunu ileri sürmektedir (Mélikoff, 2009: 240). Yavuz Sultan Selim isyancılarla Bektaşî tekkesi arasındaki sıkı ilişkileri öğrenirse ne olacaktı? Bu olaydan sonra 1521'de isyan eden Şam Valisi Canberdî Gazalî isyanını da bastıran Şehsuvaroğlu Ali Bey'in kendine güveni ve Dulkadir ahali arasında itibarı artmıştı (Uzunçarşılı, 1988: 296; Yinanç, 1994: 556). 1522'de Tokat'ta bulunan Ferhat Paşa, Safevîler üzerine yeni açılacak bir sefere katılmak üzere Ali Bey'i yardıma çağırır. Bu arada Ali Paşa'nın keyfi ve bağımsız hareketleri bahane edilerek Rodos'ta bulunan Kanuni Sultan Süleyman'dan onun idamına dair ferman alınmıştı. Kendisine karşı hazırlanan tuzaktan haberi olmayan Ali Bey Artova'da çocukları ile birlikte katledilmişti. Osmanlı kaynakları Ferhat Paşa'nın kıskançlığından dolayı Şehsuvaroğlu Ali Bey'i öldürdüğünü yazmaktadırlar. Ancak onun ortadan kaldırılmasının gerçek sebebi, Osmanlı topraklarında

Türk Eserleri, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Sayı 55, 2010, s.305-306; Ayşe Budak, *Siyasete Riayet Etmek, Banilikten Vazgeçmek: Dulkadirli Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Hacibektâş Cuma Camisi, Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Velî Araştırmalar Dergisi*, 2016/79, s.68.

⁴ **Karaözü:** Kayseri'nin Sarıoğlan kazasına bağlı Alevi Türkmen köyü olup Kızılırmak kenarındadır. Çevrede birkaç Alevi Türkmen köyü daha olup bunlar Dulkadirli Türkmen'idir. Karaözü'nde Bozoklu Celal'in bir tekkesi bulunmaktaydı. Alâüddevlî Bey'in oğlu Şahruh'un oğullarından Osmanlı hizmetinde giren Kırşehir sancak beyliği yapan Mehmet Bey burada bir köprü inşa ettirmiş olup halen kullanılmaktadır.

bağımsız şekilde hareket eden Ali Bey'i öldürerek merkezi yapının aleyhine oluşabilecek tehlikeyi önlemektir.

4. Dulkadir Türkmenlerinin Şah İsmail ile Münasebetleri

Dulkadirli Türkmenleri öteden beri Hacı Bektaş tekkesi ve Erdebil şeyhlerine büyük saygı duyarlardı. Akkoyunlular ile Safevîler arasındaki mücadeleyi kaybeden Şah İsmail ve tarafları, Erdebil'de Rumlular mahallesinde oturan Aba ya da Ebe adı verilen Dulkadir elinden gelen bir kadını saklamıştı. Henüz 3- 4 yaşlarında olan Şah İsmail, Akkoyunlu takibinden Dulkadirli Abdal Bey, Lala Hüseyin Bey ve Gök Ali tarafından Gilan'a kaçırılarak kurtulmuştu (Sümer, 1992: 15). Şah İsmail'in iktidara çıkmasından sonra Dulkadir elinden büyük bir topluluk ona katılmışlardı. Dulkadir Bey'i Alâüddevlle buna kayıtsız kalmıştı. Alâüddevlle ileriki dönemlerde halkının Şah İsmail'e sığınması ve Şah İsmail'in Akkoyunluları yenerek Diyarbakır, Mardin ve Urfa tarafına uzanması üzerine harekete geçmişti. Dulkadir Beyi, Akkoyunluların kalanları ile ittifak yaparak Diyarbakır'ı aldıysa da Safevîler karşısında 1508-1509'da hezimetle uğrayıp oğullarını ve torunlarını kaybederek Maraş'a kadar çekilmek zorunda kalmıştı.

5. Dulkadir Coğrafyasında Osmanlı Devleti'ne Karşı İsyenlar

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir coğrafyasında birçok isyan çıkmıştır. İsyancıların hemen hemen hepsinin Bektaşî tarikatına mensup olanlar ve Alevi Türkmenler tarafından çıkarıldığı görülmektedir. Bu isyanlar Bozok, Kayseri, Elbistan ve Maraş'ta çıkar. Bozok'ta Dulkadirlielerin Söklen (Sökmen) oymağı beyi Musa vergisinin fazlalığına itiraz edince isteği reddedildiği gibi yanında bulunan bir dedenin de sakalı kesilerek ona hakaret edilmişti. Bunun üzerine Musa bölgede bulunan Osmanlı kadısı ve idarecisini öldürmüştü. Yine Atmaca adlı bir Dulkadirli bir Alevi Türkmen de bu isyana destek vermişti. 1527'de Bozok bölgesinde Dulkadirli Zünnunoğlu isyan etmişti. Osmanlı kuvvetleri Zünnun'u mağlup etseler de onu yakalayamamışlardı ve o İran'a kaçmıştı. Ancak onun oymağı ile birlikte isyana katılan Dulkadirlielerin Çiçeklü, Ağaçakoyunlu, Mesudlu ve diğer oymaklarından oluşan 6.000 kişi üzerlerine gelen Osmanlı kuvvetlerini yenerek İran'a kaçmışlardı (Sümer, 1992: 76-77). Dulkadir Türkmenlerinin Osmanlı Devleti'ne isyan etmelerinin nedeni Maraş bölgesinde yaptıkları tahrir idi. Tahrirle birlikte Dulkadir Türkmenlerinin dirlikleri ellerinden alınmaya başlayınca onlar isyan edip İl yazıcısını öldürüp tahrire karşı çıkmışlardı. Sadrazam İbrahim Paşa, tımarları ellerinden alınan Dulkadirlielere yeniden tımarlarını vererek isyanları engellemeye çalışmıştır.

Maraş, Elbistan ve Bozok taraflarında isyan eden Dulkadir Türkmenleri, 1526-1527 yılında çıkan Kalenderoğlu İsyenına katıldılar. Hacı Bektaş neslinden geldiği ileri sürülen Kalender Çelebi, Hacı Bektaş tekkesi şeyhlerindendi. Onun etrafında Amasya Türkmenleri ve Dulkadirlielerin Karacalu Bişanlı (Dokuzlu) oymaklarından katılımlarla 20 ile 30 bin arasında insan toplanmıştı. İsyana katılanların çoğunluğu Dulkadir Beyliğinin ortadan kaldırılmasından sonra dirlikleri ellerinden alınan sipahilerdi. Kalender Çelebi İran'a doğru giderken üzerine gelen Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa'yı Tokat Kazova'da bozguna uğrattı. Onu takip eden Osmanlı kuvvetleri Tokat Cincife denilen mevkiye bir kez daha mağlup oldular. Yolunun Osmanlı kuvvetleri tarafından kesildiğini gören Kalender Çelebi yönünü en büyük destekçilerinin bulunduğu Maraş ve Elbistan tarafına çevirdi. Amacı bu güzergâhtan Bağdat'a gitmekti. Sadrazam İbrahim Paşa, Kalender Çelebi'nin etrafında bulunan Dulkadir Türkmenlerine dirlikleri geri vererek kendi yanına çekti. Göksun Boğazı denilen yerde Kalender Çelebi'yi mağlup ederek öldürdü. Ölenler arasında onun en sadık adamlarından Dulkadir hanedanına mensup Velî Dündar da bulunmaktaydı (Sümer, 1992: 77-78). Kalender Çelebi'nin cenazesi Göksun'dan getirilerek Balım Sultan türbesine defnedildi (Mélíkoff, 2009: 242). Yavuz

Sultan Selim, Bozoklu Celal ayaklanmasından sonra Hacı Bektaş tekkesini kapattırmıştı. Fakat 1551’de Kanuni Sultan Süleyman bu türbeyi yeniden açtırmıştır (Tanman, 1996: 460).

Dulkadirliilerin eski topraklarından Bozok, Kırşehir, Kayseri, Elbistan, Maraş ve Antep bölgelerinde karışıklıklar ve isyanlar hiç eksik olmadı. 1593’te başlayıp 1606 yılına kadar devam eden büyük Celali isyanları bu şehirlerde çok etkili oldu. İsyancıların önemli bir kısmı Dulkadirli olup bunlar Bektaşî tekkesine saygı ile baktıkları gibi bir yandan da yüzlerini Safevîlere çevirmişlerdi.

SONUÇ

1337-1515 yılları arasında hâkimiyet süren Dulkadir beylerinde herhangi bir mezhep taassubu yoktu. Dulkadir yöneticileri ve ahalisinin büyük bir kısmı Sünni olmakla birlikte beylik topraklarında çeşitli marjinal gruplar vardı. Bölge öteden beri Hıristiyanların eski mezheplerinden biri olan Pavlikanların merkezi Divriği yakındı. Bölgede daha önce Babaî ve Ağaçeri isyanları cereyan etmişti. Dulkadir Beyliği’nin hâkimiyet sürdüğü coğrafyada Dede Garkın, Baba İlyas el-Horasanî, Baba İshak, Hacı Bektaş Velî, Dede Baba ve Himmet Baba gibi dini önderler yaşamıştı. Bunlara ait zaviyeler bulunmakla birlikte onların müritleri ve kendilerine inanan kitleleri vardı. Bunların tekke ve zaviyeleri Dulkadir beyliği zamanında varlıklarını sürdürmüşlerdi. Dulkadir beyleri bunlara saygı ve hürmet gösterip ihsanlarda bulunmuşlardır. Hatta bu tekke, zaviye ve türbeleri imar etmişlerdir. Dulkadir beylerinin hâkimiyetleri sürecinde beylik topraklarında dinî ve mezhepsel bir isyanın ortaya çıkmadığı söylenebilir. Ancak 1507’de Şah İsmail’in bölgeye gelişi ve yaptığı propaganda ile pek çok Dulkadir Türkmen ona katılmıştır. Bu sırada 80 yaşlarında olan Alâüddeve inisiyatifi elinden kaçırmıştır. 1515’te bölgenin Osmanlıların eline geçmesi üzerine Dulkadir hanedanına mensup Şehsuvaroğlu Ali Bey’in haksız yere katledilmesi ile Türkmenlerin dirliklerinin ellerinden alınması isyanlara sebep olmuştur. Dulkadir Türkmenlerinin bir kısmı Bektaşî tarikatına bağlanırken bir kısmı da Şah İsmail ile gönül bağı kurmuşlardır. Onlardan bir kısmı İran’a göçüp Safevîlere katılmışlardır. Şah Tahmasb (1524-1576) ve Abbas zamanlarında da üst düzey görevler üslenen Dulkadirliiler İran’da varlıklarını sürdürmektedirler.

KAYNAKÇA

- Aksüt, A. (2017). Elbistan, Nurhak, Elinözü Afşin Aleviliği Üzerine, Alevilik-Bektaşilik Araştırmalar Dergisi, 15, 257-297.
- Baş, Y. (1996). Dulkadir Beyliği Ve Osmanlı Devleti Zamanında Elbistan Eshab-I Kehf Vakıfları, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bayrakal, S. (2010). Nevşehir'in Hacı Bektaş İlçesindeki Bektaşî Kültürüyle İlişkili Türk Eserleri, Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 55, 281-310.
- Beldiceanu-Steinherr, Irène. (2011). Osmanlı Tapu-Tahrir Defterler Işığında Bektaşiler (Xv.-Xvi) Yüzyıllar) Bektash's In The Light Of Ottoman Deed And Tahrir Books (Xv-Xvıth Centuries), (Çev.) İzzet Çıvgın, Alevilik Bektaşilik Araştırma Dergisi, Sayı 3, 130-187.
- Budak, A. (2016). Siyasete Riayet Etmek, Banilikten Vazgeçmek: Dulkadirli Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Hacıbektâş Cuma Camiisi, Türk Kültürü Ve Hacı Bektâş Velî Araştırmalar Dergisi, 79, 61-78.
- Gündüz, T. (2008). Safevîler, Tdv, C.35, İstanbul, 451-457.
- Melikoff, I. (2009). Hacı Bektâş, 6.Baskı (Çev.) T.Alptekin İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Noyan, B. (1965). Hacı Bektaş'ta Pirevi Ve Diğer Ziyaret Yerleri, İzmir.
- Ocak, Ahmet Y. (1991). Baba İlyas, Tdv, C.4, İstanbul, 368.
- Ocak, Ahmet Y. (1991). Baba İshak, Tdv, C.4, İstanbul, 368-369.
- Ocak, Ahmet Y. (1996). Babaîler İsyanı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Y. (1992). Balım Sultan, Tdv, C.5, İstanbul, 17-18.
- Önge, Mehmet Y. (1988). Ahî Evran Zaviyesi, Tdv, C.1, İstanbul, 530-531.
- Özkarıcı, M. (2003). Ümmet Baba Külliyesi, Ksü İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, 41-64.
- Özkarıcı, M. (2018). Dede (Deve) Baba Zaviyesi, Kahramanmaraş Ansiklopedisi, C.3, Kahramanmaraş.
- Sarı, A. (2019). Safevi Şeyhlerinin Dulkadirli Müritleri, Türk Kültürü Ve Hacı Bektâş Velî Araştırmaları Dergisi, 89, 83-96.
- Sarı, A. (2018). Xvi. Yüzyılda Dulkadir Türkmenleri, Ankara: Ttk.
- Solak, İ. (2015). Xvi. Yüzyılda Göksun, Dulkadir Beyliği Araştırmaları, Kahramanmaraş: Dulkadir Belediyesi Yayınları.
- Sümer, F. (1988). Ağaçeriler, Tdv, C.1, İstanbul, 460-461.
- Sümer, F. (2001). Kargın, Tdv, C.24, İstanbul, 498-499.
- Sümer, F. (1992). Safevî Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü, Ankara: Ttk.
- Şahin, H. (2012). Vefâiyye, Tdv, C.42, İstanbul, 600-603.
- Şahin, İ. (2002). Kırşehir, Tdv, C. 25, Ankara, 481-485.
- Tanman, M. Baha. (1996). Hacı Bektâş Velî Külliyesi, Tdv, C.14, İstanbul, 459-471.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. (1988). Osmanlı Tarihi, C.2, Ankara: Ttk.
- Yinanç, M. Halil, "Maraş Emirleri", Ttem, 5, (82), 6, (83), 7, (84), İstanbul 1340, 1341.
- Yinanç, Refet -Mesut Elibüyük (1986). Maraş Tahrir Defteri (1563), C. 2, Ankara.
- Yinanç, R. (1994). Dulkadir Beyliği, Tdv, C.9, İstanbul, 553-557.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The aim of this study is to reveal what happened in the Bektashi and Shii culture in the geography where the Dulkadir Emirate was founded and to examine their relations with the emirate rulers. In addition, it is to explain the construction activities in the Hacібektaş district, where the Hacı Bektas Velі complex of the Dulkadir rulers was located.

Methodolog

Firstly, It is emphasized on Turkish conquest to geography where the Dulkadir Emirate was founded by using of main sources, research works and studies directly related to the subject. The social and political situation of Elbistan and Marash is discussed. The religious, social and cultural situations of the communities living in the region is examined. It is written that Turkish thinkers such as Dede Garkın, Baba Ilyas-ı Horasanî, Baba Ishak and Hacı Bektas Veli, who migrated before the Mongols and came to Anatolia, first came to Elbistan and Marash and spread their ideas in this region. It has been seen that these thinkers were connected to Dede Garkın. It has been understood that these personalities have Turkmen groups affiliated to them and lived together. Because the Seljuks did not care about these leaders and the Turkmen, a great revolt was started in 1240 under the leadership of Baba Ilyas and Baba Ishak, extending to Adiyaman, Marash, Sivas and Amasya. The Seljuks suppressed this revolt with difficulty. After this uprising, it is seen that Hacı Bektas Veli migrated to Sulucakarahöyük of Kırşehir, but his followers continued to live in Elbistan and Marash. When the power of the Seljuks weakened due to the Mongol invasion that started in Anatolia, the Agaceris living in Elbistan rebelled in 1253. Due to this rebellion, the political, social and economic situation of the region deteriorated. After the collapse of the Seljuks, the Dulkadir Emirate was founded in Elbistan and Marash in 1337. All kinds of ethnic and religious elements lived in peace in the lands of the emirate, which expanded from Diyarbakır in the east to Kırşehir in the west, from Sivas in the north to Antiocheia. The Dulkadir rulers also treated them equally.

Findings

Elbistan and Marash where the Dulkadir Emirate was founded, is entrance gate of the Turks. Many Turkish dervishes who came to Anatolia running away from the Mongols, firstly came to this region. One of these dervishes Dede Garkın settled to Elbistan. Dede Garkın, who built a zawiya, went to Mardin leaving this area after the Babai rebellion and died in Mardin. Baba Ilyas, the caliph of Dede Garkın, was killed in Amasya, where he rebelled. Baba İshak, who was subordinate to him, rebelled in Kefersud and went to Amasya via Marash and defeated the Seljuk forces there. Although he marched to Konya to avenge the murdered Baba Ilyas, he was killed in Kırşehir Malya plain. The Agaceris, who participated to Baba Ishak revolt, rebelled. But they were defeated and exiled by the Mongols. Hacı Bektas Veli came to Elbistan in 1240 and lived for a while there. He stayed in Ashabu'l-Kehf where is located in Afsin. It has been determined that his brother Menteş participated in the Babai revolt and was killed. The followers of Dede Garkın, Hacı Bektas some Shii Turkmen lived in Maras and Elbistan before the Dulkadir Emirate. After the establishment of the Dulkadir Emirate, it is seen that Bektashi followers and Shii Turkmens living in the region were treated with tolerance. The Dulkadir Emirate, which stuck between the Mamluk, Ottoman Empire and Safavids, followed a policy of balance. Shah Ismail attacked to the Dulkadir Emirate in 1507. Shah Ismail wanted to gain Turkmens by making Shii propoganda in Elbistan and Maras. But the Dulkadir Emirate struggled with this. The Ottomans annexed to the Dulkadir Emirate in 1515. The Ottoman Empire, who did not like the policies of Sehsuvaroglu Ali Bey, who was declared the governor of Maras and Elbistan by the Ottomans, killed him in 1522 and completely tied the region to themselves. It is seen that the rulers of Dulkadir, especially Alaüddeve and Sehsuvaroglu Ali Bey, got along well with the Bektashi and Shia and gave them benovelence.

Conclusion and Discussion

Between 1337-1515 as an independent emirate Dulkadirs had close relations with the Bektashi and Shii Turkmens living in the geography they dominated between 1515-1522. The rulers of Dulkadir gifted to the followers of Dede Garkın Zawiya in Goksun Kanlıkavak and exempted them from taxes. They repaired to the tombs and zawiya of Afsin Dede and Elbistan Ummet Baba, who are known to be followers of Hacı Bektas Veli. The rulers of Dulkadir had great respect to Hacı Bektas Veli. They supported to the Bektashi, who continued to his culture. The emirs of Dulkadir valued to the sufis and dervishes. Alauddevle built to the Ahi Evren tomb in Kırşehir. The Dulkadir emirs carried out important construction activities in Hacıbektas, where the tomb of Hacı Bektas Veli was located. Sehsuvaroglu Ali Bey built to the tomb of Sultan Balım who was sheikh of the lodge of Hacı Bektas in 1519. He also constructed to the Cuma mosque in 1520. It is also known that the people of Dulkadir made some repairs and expansions in the Hacı Bektas complex. Although the rulers of Dulkadir were sunnite, they had no problems with the Shii and Bektashi Turkmens. The Shii and Bektashi Turkmens who lived in the region of Dulkadir, rebelled to the Ottoman Empire after the collapse of Dulkadir Emirate. Sehsuvaroglu suppressed to these rebellions. After he was killed by the Ottomans, there were many uprising in the regions from Maras to Bozok. One of the most important rebellion is Kalender Celebi, the sheikh of the Hacı Bektas Veli Lodge. The Turkmens of Dulkadir supported to Kalender Celebi. His rebellion was suppressed with difficulty in Goksun. The Ottomans gave timars to the people of Dulkadir to suppressed the revolt of Bektashi and Shii Turkmens. Today, there are Bektashi members in cities such as Kırşehir, Elbistan, Adiyaman and Marash where the Dulkadir Emirate was dominated. Also, the Shii Turkmens is living in these regions. They praise to the politics and practices of the Dulkadir period.